

لیلی، عروسک چندهزار ساله اقوام لر

اکثر ما، حال و هوای قدیم را دوست داریم و به پایدار ماندن سنت ها و صنایع دستی مان علاقمندیم. عروسک بومی لیلی از جمله صنایع دستی اقوام لر به شمار می آید. عروسک لیلی به نام استان کهگیلویه و بویراحمد به ثبت ملی رسیده است. در این مقاله به چگونگی پیدایش آن، نگرش مردم و روش ساخت آن می پردازیم.

پیدایش عروسک لیلی

همه‌ی ما قبل از اینکه دست چپ و راست خود را بشناسیم، دنبال چیزی بودیم که بین کودکان دیگر خودمان را با آن متمایز کنیم و تمثیلی از خودمان داشته باشیم. اقوام لر هنگامی که برای کوچ آماده می شدند، دنبال چیزی بودند که کودکان خود را با آن سرگرم کنند. به این فکر افتادند که با استفاده از پشم گوسفند، چوب و نی عروسک‌هایی را برای فرزندانشان بسازند تا با آنها بازی کنند و سرگرم شوند. این عروسک در طول تاریخ نمادی از عروسک‌های کودکان قوم لر بوده است.

فلسفه عروسک لیلی

آمن خادمی احیاگر عروسک لیلی می گوید: "در مورد نام لیلی برخی از دوستان می گویند که شاید این اسم ارتباطی با لیلی داستان لیلی و مجنون داشته باشد؛ اما باید بگویم که اینطور نیست. در زبان لری «لیل» به معنای عروسک هست و «لیل بازی» به معنای عروسک بازی است. «لیلون» به معنای خرامیدن و با ناز راه رفتن است. همچنین در لری فیلی لیلی به معنای نامزد یا عروس و در لری بختیاری به آوازهایی که در وصف عروس و داماد خوانده می شده، گفته می شده است."

نی توخالی، نماد انسان کامل

فلسفه دیگری که عروسک لیلی دارد اسکلت آن می باشد که از نی تو خالی ساخته شده است. قبلا تصور می شد به دلیلی زندگی عشایری و کوچ آن ها، این عروسک از نی ساخته شده است. اما تعمق در شعر «نی نامه» مثنوی مولوی حکایت از آن داشت که نی تو خالی، نشانی از انسان کامل است. شکل این اسکلت نیز می تواند مرتبط با داستان مثنوی باشد.

موی بلند، نماد زیبایی زن لر

در بین زن های لر داشتن موی بلند از اهمیت بسزایی برخوردار است. در مناطق لر نشین، زنی نیست که موی کوتاه داشته باشد و اگر زنی موهایش را کوتاه کند نشان بدیمنی است. مادر لر تکه ای از مهم ترین و زیباترین وجود خود را قیچی و به سر عروسک زلف می کرده تا بگوید من بخشی از مهم ترین وجود خود را در قالب یک عروسک که نمادی از مادر است، درست کردم و آن را تحویل فرزندم دادم.

اگر به دنبال زیبایی در عروسک لیلی با شید حتما از قامت بلند آن و نحوه ساختش متوجه می شوید. لازمه زیبایی، ظرافت است و این ظرافت را می توانید در عروسک لیلی و ابزارهای استفاده شده در آن به خوبی پیدا کنید.

اسامی مختلف عروسک لیلی

این عروسک در مناطق مختلف اسم های متفاوتی دارد. در کهگیلویه و بویر احمد به آن لیلی بویگ می گویند. بختیاری های عزیز لیلی را لیلی بازازک صدا می زنند. لرهای ممسنی به این عروسک لیلی دستی یا لیلی دودستی می گویند. جالب تر آنکه مردمان دیلم و بوشهر به لیلی، عروسک دستمال به دست می گویند.

من به خودم گفتم من که اهل هیچکدام از این شهرها نیستم لیلی را چگونه صدا کنم؟ هر چه فکر کردم بازازک به نظرم جالب آمد.

و یا یک اسم جدید، لیلی رقصنده.

شما دوست دارید لیلی رو چگونه صدا بزنید؟

حتما برای لیلی اسم خاص تون رو انتخاب کنید که پایین تر با آن کار داریم.

نگرش مردم بومی درباره عروسک لیلی

همانطور که اشاره کردیم، لیلی عزیز سالیان سال رفیق شفیق کودکان لر بوده و هست. قطعا شنیده اید که می گویند ما انسان ها از نزدیک ترین دوستانمان تاثیر می پذیریم و آنها روی چگونگی شکل گیری شخصیت مان نقش بسزایی دارند. عروسک ها نزدیک ترین دوست کودکان هستند و به عبارتی کودکان از آنها الگوبرداری

می‌کنند. آن‌طور که مردمان بختیاری درباره لیلی سخن گفته‌اند، به این خاطر به آن بازبازک گفته شده که دست‌هایش قابلیت باز و بسته شدن دارد و می‌رقصد.

چگونگی حرکت دست‌های عروسک لیلی

همانطور که پیش‌تر گفتیم، لیلی دست‌هایش باز و بسته می‌شوند و قابلیت رقصیدن دارد.

با خودتون فکر کردید که چگونه؟

لیلی یک عروسک با بدنه‌ای چوبی است. روی هر یک از دست‌هایش یک سوراخ ایجاد شده که از آن یک نخ یا طناب رد کرده‌اند. با کشیدن این طناب، دست‌های عروسک به بالا و پایین حرکت می‌کنند که ریتم رقص سه پای زنان لر را به خاطر می‌آورد.

حالا که با لیلی به طور کامل آشنا شدیم، فهمیدیم اهل کجاست بیایید روش ساخت آن را بیاموزیم.

روش ساخت عروسک لیلی

کسانی که تا اینجا ما را همراهی کرده‌اند قطعاً دوست دارند یک لیلی برای خودشان داشته باشند. شما هنرمندان عزیز را به ساخت عروسک لیلی دعوت می‌کنم.

چوبی با طول تقریبی ۴۰ سانتی متر به عنوان بدنه عروسک برمی‌داریم، سوراخی روی آن ایجاد می‌کنیم.

دو چوب برای دست‌های عروسک و دو چوب برای کتف‌های آن انتخاب می‌کنیم، و روی آن‌ها سوراخ‌هایی برای متصل کردن آن‌ها به بدنه و کتف‌ها و دستمال‌های رقص ایجاد می‌کنیم.

یک پارچه را به صورت نوار درمی‌آوریم، این نوار را گرد می‌کنیم، بدین وسیله سر عروسک درست می‌شود.

هم اکنون، این نوار پیچیده شده را در یک پارچه می‌گذاریم و پارچه را می‌بندیم که سطح سر و صورت عروسک صاف باشد.

نخ را به اولین سوراخ روی دست‌ها می‌بندیم و کتف‌ها را شبیه صلیب به بدنه نصب کرده و آن را محکم می‌کنیم. حال، دست‌ها را بین کتف‌ها می‌گذاریم و محکم می‌بندیم، که این نخ مخصوص رقصیدن عروسک است.

الان وقت این است که دستمال‌هایی را به دو دست عروسک اضافه کنیم.

حالا نوبت موهای عروسک است.

در این بخش شما می‌توانید از هر چیزی که دوست دارید مثل کاموا، موی طبیعی یا موی بز برای موهای عروسک استفاده کنید.

در این مرحله باید برای عروسک کلاه، که در اصطلاح لری به آن لچک گفته می‌شود، تدارک ببینیم. این کلاه برای پوشاندن سر و نگه داشتن موها استفاده می‌شود.

حال که لچک را درست کردیم، روی سر عروسک می‌گذاریم و به سر عروسک میدوزیم که هنگام رقص از آن جدا نشود.

در مرحله بعد پیراهن لری را برای عروسک می‌دوزیم و بر تن آن می‌پوشانیم. در این مرحله که مرحله آخر است، دامن لری را بر تن عروسک می‌پوشانیم، که در اصطلاح لری به آن تومبون می‌گویند. حالا روسری و چارقد را سر عروسک می‌کنیم.

ساختار لیلی مانند چلیپا است، علاوه بر لیلی عروسک‌های دست‌ساز سنتی دیگر نیز همچین فرمی دارند.

لباس عروسک لیلی

همه‌ی ما دوست داشتیم از لباس عروسک‌هایمان برای خودمان الگوبرداری کنیم و لباس‌هایی شبیه به عروسک‌هایمان بپوشیم. از این رو زنان لر به این فکر افتادند که سنت قوم خود را زنده نگه دارند و لباس عروسک‌هایشان را مثل خودشان بسازند تا کودکان نیز از آن الگوبرداری کنند و سنت خود را فراموش نکنند. لباس لیلی همانند لباس زنان لر، روسری (چارقد)، پیراهن، تنبان (شلیته)، ارخالق (دلگ) و لچک دارد.

کاربرد عروسک لیلی

شاید برای تان سوال باشد که عروسک لیلی فقط کاربرد بازی دارد؟ باید به شما بگویم که این عروسک علاوه بر اینکه اسباب بازی کودکان است، در اجرای نمایش نیز کاربرد دارد. خانم‌های لر از آن به عنوان دکوری در منزل‌هایشان استفاده می‌کنند.

سخن پایانی

لیلی نماد دختران لر است. امروزه با به وجود آمدن عروسک‌ها و اسباب بازی‌های متنوع استفاده از عروسک‌های بومی بسیار کم شده به طوری که اصلاً به چشم نمی‌آیند. پیشنهاد می‌کنم حتماً از این عروسک‌ها درست کنید و برای خودتان یکی از این‌ها داشته باشید. مخصوصاً شما لرهای عزیز.

در تنظیم این مقاله از منابع زیر استفاده شده است:

<https://ketabak.org/content/15119>

<https://roostatish.ir>

<http://www.koodak24.ir/handycraft>

<https://vista.ir/w/a/21/ou0iw>

<http://velatemehr.blogfa.com/post/۴۲۴>

تهیه و تنظیم: مهلا ناظریه